

6 POGlavJE: Elementi v naravi

(a)

(b)

(c)

(d)

Periodni sistem elementov

PERIODNI SISTEM ELEMENTOV

	I 1																VIII 18		
1	1 H 1,008	II 2										III 13	IV 14	V 15	VI 16	VII 17	2 He 4,0026	1	
2	3 Li 6,941	4 Be 9,0122											5 B 10,81	6 C 12,011	7 N 14,007	8 O 15,999	9 F 18,998	10 Ne 20,180	2
3	11 Na 22,993	12 Mg 24,305	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13 Al 26,982	14 Si 28,085	15 P 30,974	16 S 32,06	17 Cl 35,45	18 Ar 39,948	3
4	19 K 39,093	20 Ca 40,078	21 Sc 44,956	22 Ti 47,867	23 V 50,942	24 Cr 51,996	25 Mn 54,938	26 Fe 55,845	27 Co 58,933	28 Ni 58,693	29 Cu 63,546	30 Zn 65,38	31 Ga 69,723	32 Ge 72,63	33 As 74,922	34 Se 78,95	35 Br 79,904	36 Kr 83,798	4
5	37 Rb 85,463	38 Sr 87,62	39 Y 88,906	40 Zr 91,224	41 Nb 92,906	42 Mo 95,96	43 Tc (98)	44 Ru 101,07	45 Rh 102,91	46 Pd 106,42	47 Ag 107,87	48 Cd 112,41	49 In 114,82	50 Sn 118,71	51 Sb 121,76	52 Te 127,60	53 I 126,90	54 Xe 131,29	5
6	55 Cs 132,91	56 Ba 137,33	57-71 *	72 Hf 178,49	73 Ta 180,95	74 W 183,84	75 Re 186,21	76 Os 190,23	77 Ir 192,22	78 Pt 195,08	79 Au 196,97	80 Hg 200,59	81 Tl 204,38	82 Pb 207,2	83 Bi 208,98	84 Po (209)	85 At (210)	86 Rn (222)	6
7	87 Fr (223)	88 Ra (226)	89-103 #	104 Rf (265)	105 Db (268)	106 Sg (271)	107 Bh (270)	108 Hs (277)	109 Mt (276)	110 Ds (281)	111 Rg (280)	112 Cn (285)	113 Nh (284)	114 Fl (289)	115 Mc (288)	116 Lv (293)	117 Ts (294)	118 Og (294)	7

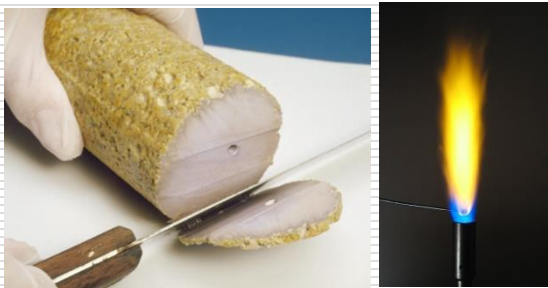
* Lantanoidi	57 La 138,91	58 Ce 140,12	59 Pr 140,91	60 Nd 144,24	61 Pm (145)	62 Sm 150,36	63 Eu 151,96	64 Gd 157,25	65 Tb 158,93	66 Dy 162,50	67 Ho 164,93	68 Er 167,26	69 Tm 168,93	70 Yb 173,05	71 Lu 174,97
# Aktinoidi	89 Ac (227)	90 Th 232,04	91 Pa 231,04	92 U 238,03	93 Np (237)	94 Pu (244)	95 Am (243)	96 Cm (247)	97 Bk (247)	98 Cf (251)	99 Es (252)	100 Fm (257)	101 Md (258)	102 No (259)	103 Lr (262)

Elementi v naravi

- ❑ Zemlja je železen planet; v dostopnem delu Zemlje je Fe na 4 mestu.
- ❑ Površje Zemlje se stalno spreminja – nekateri elementi in spojine so nastale z nastankom življenja (npr. O_2 , $Ca/MgCO_3$)
- ❑ Kovine so pomembne za človeka – pridobivamo jih iz rud (sulfidi, oksidi, sulfat, karbonati); dovolj spojine s kovine da je ekonomično izkoriščanje.
- ❑ Pomembne tudi druge surovine (kalcit v apnencu), morska ali kamena sol, sadra, barit, apatit, nafta, premog, zemeljski plin...)

- ❑ Pomen recikliranja – odpadne kovine, plastične mase...

I. skupina – alkalijske kovine

Gorenje

Reakcija z vodo

Pomembni so kloridi, hidroksidi in karbonati.

II. skupina – zemeljskoalkalijske kovine

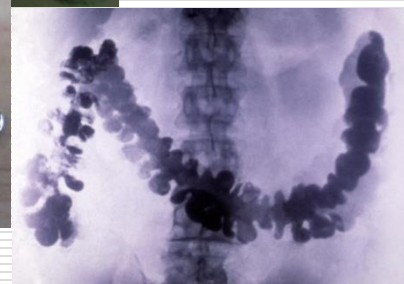

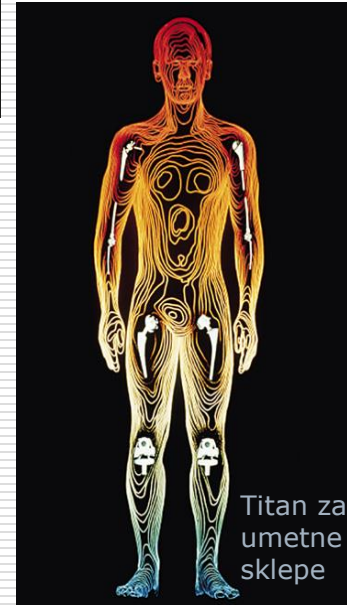
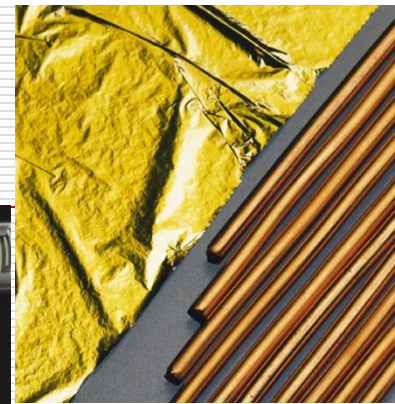
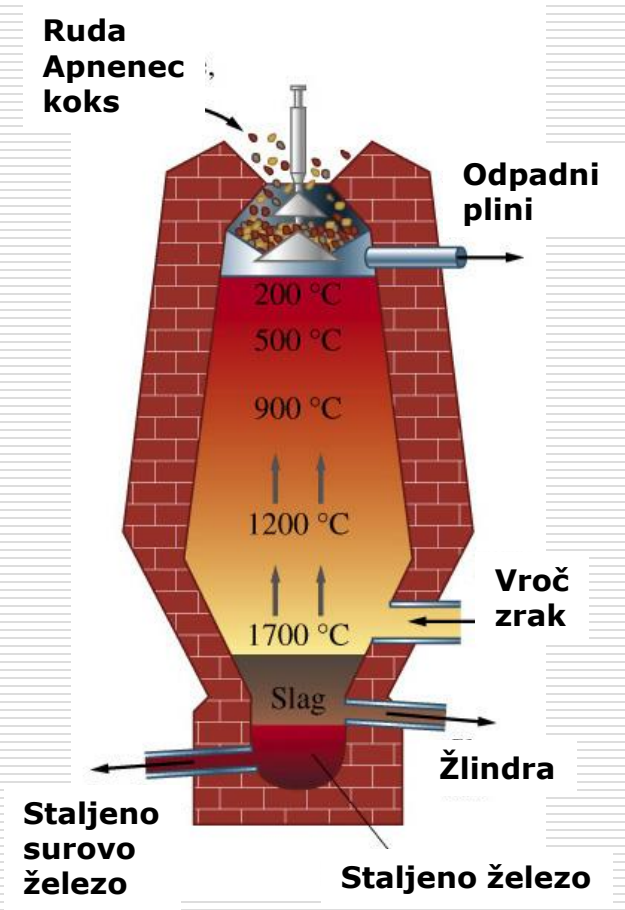
Gorenje

Reakcija z vodo

Pomembni so hidroksidi in karbonati.

Prehodni elementi

V. skupina - dušik

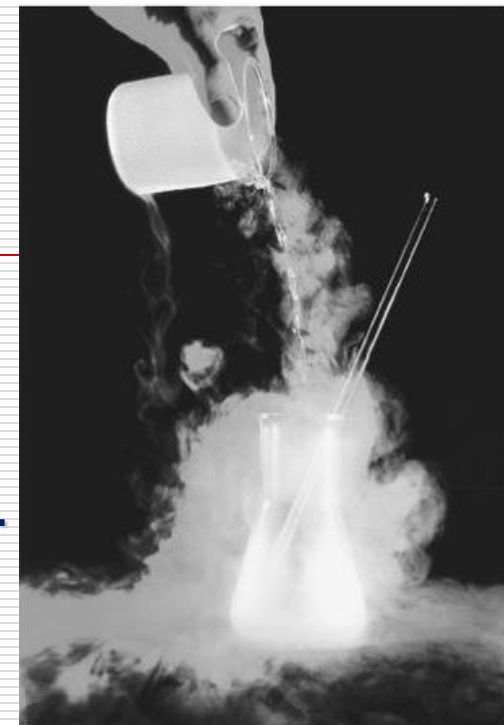
- dušik 78,09 %
- kisik 20,95 %
- žlahtni plini (argon) 0,93 %
- ogljikov dioksid 0,03-0,04 %

V. skupina - dušik

☐ Lastnosti plinov iz zraka

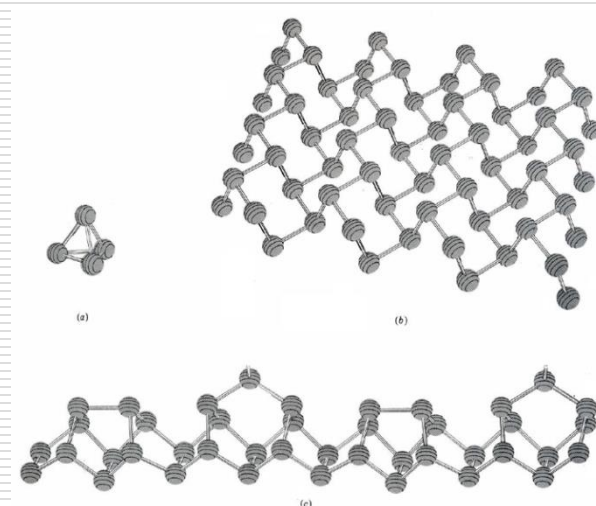
• Dušik

- Odkritje: iz zraka izoliral I. 1772 Rutherford.
- $T_v = -196\text{ °C}$
- Lažji od zraka.
- Ne vzdržuje gorenja.
- Dokaz lastnosti na LV.
- Uporaba: eksperimentiranje pri nizkih temperaturah, zmrzovanje bioloških materialov

V. skupina - fosfor

Alotropne modifikacije fosforja

- Temperatura vžiga 50 °C (beli P), 400 °C (rdeči P).
- Gorenje fosforja na zraku – tetrafosforjev dekaoksid.
- Proizvodnja fosforjeve(V) kisline iz apatitov (kalcijev fosfat(V)) za proizvodnjo umetnih gnojil.

VI. skupina - kisik

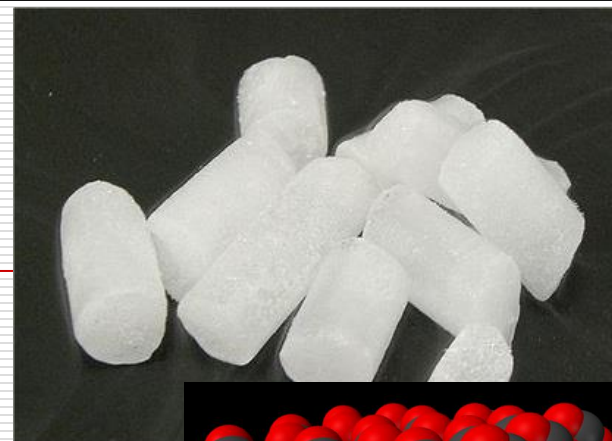
☐ Lastnosti plinov iz zraka

● Kisik

- Odkritje: Scheele (1772) iz KNO_3 , Priestley (1774) iz HgO
- $T_v = -183 \text{ }^\circ\text{C}$
- Težji od zraka.
- Vzdržuje gorenje – nastanek oksidov.
- Pridobivanje in dokaz lastnosti na LV.
- Uporaba: jeklarne, industrija dušikove(V) kisline
avtogeno varjenje in rezanje kovin

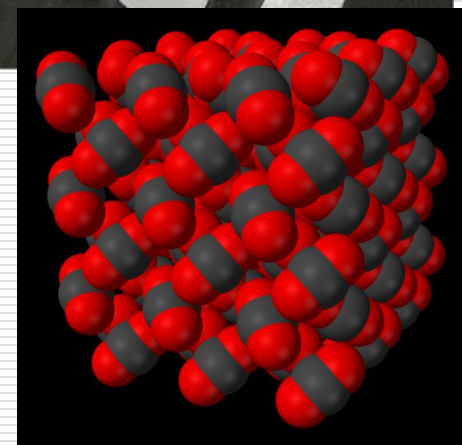
VI. skupina - kisik

☐ Lastnosti plinov iz zraka

• Ogljikov dioksid

- Težji od zraka.
- Ne vzdržuje gorenja – gasilno sredstvo.
- Nastaja pri gorenju spojin ogljika.
- V industriji ga pridobivajo pri pridobivanju žganega apna in gorenju koksa.
- Pridobivanje in dokaz lastnosti na LV.
- $T_t = -56,7 \text{ }^\circ\text{C}$ – sublimira (suhi led)

VI. skupina - kisik

Pridobivanje plinov iz zraka

- Frakcionirna destilacija utekočinjenega zraka

VI. skupina - žveplo

Alotropne modifikacije žvepla

α -S (S_8)

(a)

β -S (S_8)

(b)

λ -S in μ -S
(S_8 in daljše
verige)

160-240 °C

plastično S
 $T > 240$ °C

- Pridobivanje žveplove(VI) kisline iz samorodnega žvepla (gorenje v SO_2), vodikovega sulfida (reakcija s kisikom) iz zemeljskega plina ali praženjem sulfidnih rud (FeS_2).

VII. skupina - halogeni

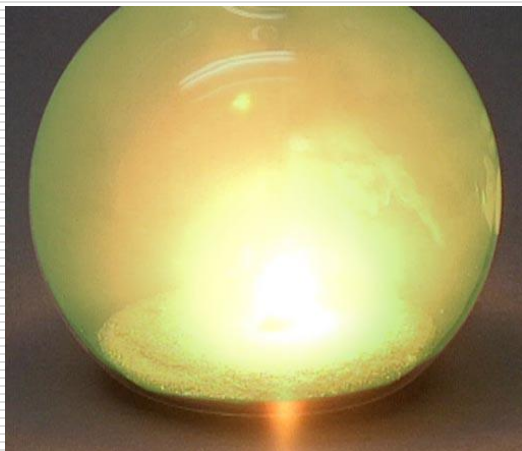

- Strupeni – klor in fluor povzročata pljučn edem in smrt; brom opekline na koži, jodova tinktura je razkužilno sredstvo.
- Koncentracija klora v bazenih je 0,3 mg/L.
- Fluor je izredno reaktiven, reagira z vsemi elementi in spojinami, najeda steklo, hranimo ga v jeklenkah iz niklja, z vodo reagira eksplozivno.
- Ostali halogeni se nekoliko raztapljajo v vodi, bolj pa so topni v nepolarnih topilih.
- So dobri oksidanti – F_2 najmočnejši oksidant

VII. skupina - halogeni

- Reakcija klora in natrija; nastane natrijev klorid.
- Vodikovi halogenidi – dobimo jih z reakcijo halogena z vodikom (razen HF – reakcija fluoridov z močno kislino)
- TKI Hrastnik – gorenje vodika in klora v kremenovem gorilniku – raztapljanje v vodi – HCl(aq)
- Klorovodikova kislina je med najpogostejšimi in najpomembnejšimi kemikalijami v industriji.
- Glede na topnost HCl(g) v vodi je lahko HCl(aq) lahko le največ 37 %.
- Soli (razen srebrovi in svinčevi halogenidi - razen fluoridi) so dobro topni v vodi.
- Klorova(VII) kislina je najmočnejša znana kislina.

6 POGLAVJE: Elementi v naravi

DODATNA LITERATURA:

Devetak, I., Perdih, F. (2012). Kemija 1. Mladinska knjiga
6.5 podpoglavje

Bukovec, N. (2010). Kemija za gimnazije 2. DZS
5. poglavje